

GIBÁRTI SÁRA

A humanitárius élelmiszer-segélyezés változó tendenciái és eszközrendszerei

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2024.2.3

ABSZTRAKT

A tanulmány célja a humanitárius célú élelmiszer-segélyezés változó tendenciáinak elemzése és ezzel szoros összefüggésben az ezen a téren az utóbbi időben bekövetkezett legfontosabb változások okainak és főbb sarokpontjainak vizsgálata. Az írás emellett tárgyalja az elsődleges humanitárius élelmezési módokat, felvázolja a természetbeni/tárgyi és a készpénz/voucher-alapú támogatási formák közötti leglényegesebb különbségeket, azok előnyeit, hátrányait és kapcsolódási pontjait, valamint rámutat, hogy e két segélyezési mód miként differenciálható az adott humanitárius válság természetétől és az érintett lakosság igényeitől függően. Jelen írás általános, elméleti kép felvázolására törekszik, így a megállapítások egyrészt a témával foglalkozó szakirodalomra, másrészt a humanitárius élelmiszer-segélyezésben részt vevő nemzetközi szervezetek irányadó szakmai anyagainak és jelentéseinek kvalitatív elemzésére épülnek.

KULCSSZAVAK: humanitárius élelmiszer-segélyezés, elhúzódo válságok, készpénzsegélyek

A humanitárius segítségnyújtás és élelmiszer-segélyezés kérdésköre és dilemmái a nemzetközi fejlesztéspolitikáról szóló akadémiai diskurzus szerves részét képezik. A humanitárius élelmiszer-segélyezési rezsimet, eszközrendszerét, mechanizmusait és eredményességét olyan kibontakozó vagy meglévő globális társadalmi-gazdasági kihívások formálják, mint az új és kiújuló válságvezetek megjelenése, a megoldásra váró fegyveres konfliktusok, az élelmezésbizonytalanságban és kényszermigrációban érintettek, valamint a humanitárius segítségnyújtásra szorulóok számának fokozatos növekedése (FAO et al., 2017; UNHCR, 2021; OCHA, 2023). A humanitárius segítségnyújtás

és élelmezés különböző aspektusait mindezekben felül rendszeresen új megvilágításba helyezi többek között a fegyveres konfliktusok változó természete (Collier et al., 2003; Kaldor, 2012; Kacziba, 2017; Rinaldi et al., 2022), az új aktorok megjelenése (Paragi, 2016; Kiss, 2018; Tarrósy, 2019), a fegyveres konfliktusok indukálta elhúzódó humanitárius és menekültválságokra adható válaszok (Lischer, 2005; Betts–Collier, 2017; Etzold et al., 2021; Solymári–Gibárti, 2023) és a humanitárius-fejlesztési szakadék áthidalását érintő dilemmák is (Crisp, 2001; Shusterman, 2019; Lie, 2020; Zetter, 2021).

A humanitárius élelmiszer-segélyezési rezsim az imént felvázolt strukturális problémákon kívül nagyon is konkrét kihívásokkal néz szembe, és határozott átalakuláson ment keresztül, ezek szemléltetésére vállalkozik jelen írás. Célja, hogy betekintést nyújtson a humanitárius célú élelmiszer-segélyezés változó tendenciáiba, és ezzel szoros összefüggésben feltárja a bekövetkezett változások sarokpontjait, valamint a rendelkezésre álló modalitások legfontosabb jellemzőit. A tanulmány első fele a fogalmi meghatározásokra, valamint az élelmiszer-segélyezési modalitások átalakulására helyezi a hangsúlyt. Második része csoportosítja a humanitárius élelmezés eszközeit, különbséget tesz a természetbeni/tárgyi és a készpénz- vagy voucher-alapú segélyek alkalmazhatósága között. Mindemellett rávilágít a két élelmezési forma közötti leglényegesebb különbségekre, előnyeikre, hátrányaikra és kapcsolódási pontjaikra, valamint rámutat, hogy e két segélyezési mód miként differenciálható az adott humanitárius válság természetétől és az érintett lakosság igényeitől függően.

Ehelyütt fontos megjegyezni és hangsúlyozni, hogy az írás nem alkalmaz esettanulmányt az alábbiakban szereplő tendenciák szemléltetésére, célja sokkal inkább az, hogy általános, elméletibb megközelítésű képet körvonalazzon a humanitárius segítségnyújtás e fontos szegmenséről. Megállapításai egyrészt a témával foglalkozó nemzetközi és hazai szakirodalomból merítenek, másrészt a humanitárius élelmiszer-segélyezésben részt vevő nemzetközi szervezetek irányadó szakmai anyagainak és jelentéseinek kvalitatív elemzésére épülnek.

A fentiekben megfogalmazottak mellett a tanulmány azzal a céllal és ambícióval íródott, hogy bővítse a humanitárius élelmiszer-segélyezés és segítségnyújtás témájának hazai szakirodalmát, emellett pedig hozzájáruljon a kérdéskört érintő tudományos és szakmai diskurzushoz.

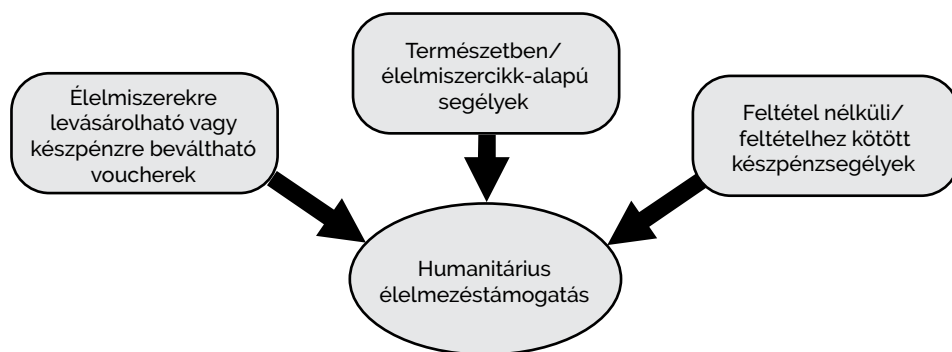
A HUMANITÁRIUS ÉLELMISZER-SEGÉLYEZÉS DEFINÍCIÓJA ÉS ESZKÖZRENDSZEREI

A humanitárius élelmiszer-segélyezés elsődleges és vitathatatlan – de nem kizárólagos – szerepet játszik a természeti katasztrófák, fegyveres konfliktusok élelmezésbiztonságra gyakorolt negatív hatásainak és a civil lakosságot érintő következményeinek mérséklésében, valamint az átmeneti élelmezési válságok megfékezésében (Harvey et al., 2010; Shaw, 2011). Bár számos kutatás vizsgálta a humanitárius élelmiszer-segélyezési hátterét, és felhívta rájuk a figyelmet (Collier–Hoeffler, 2004; Nunn–Qian, 2014; Mary–

Mishra, 2020), az kétségtelen, hogy a humanitárius segítségnyújtás e szegmense jelentős mértékben kiveszi a részét a fegyveres konfliktusok okozta (elhúzódó) humanitárius és menekültrázisok szocioökonómiai hatásainak csillapításából és összességében az e válsághelyzetek eredményezte emberi szenvedés enyhítéséből (Barrett–Maxwell, 2005; De Waal, 2018).

A humanitárius élelmiszer-segélyezés rendelkezésre álló eszközeire az *élelmiszersegély* (*food aid*) és az *élelmezéstámogatás* (*food assistance*) terminusok egyaránt használatosak, ugyanakkor utóbbi egyfajta „ernyőkifejezésként” magában foglalja az összes élelmezési célú segélyezési mechanizmust (1. ábra). Idetartoznak a természetben /tárgyi vagy élelmiszercikk-alapú segélyek, a készpénzsegélyek és az élelmiszer-utalványok is (Omamo et al., 2010), valamint e megfogalmazás a humanitárius élelmezési mechanizmusokat tágabb kontextusba is helyezi (Harvey et al., 2010).

1. ábra: A humanitárius élelmiszer-segélyezés eszközközpontjai (saját szerkesztés)

A természetbeni vagy tárgyi alapú élelmiszersegélyek mindenképp a vízi vagy légi szállítással eljuttatott nagy mennyiségű gabonaszállítmányokat és tartósélelmiszer-cikkeket, valamint az érintett lakosság legsérülékenyebb tagjai számára biztosított speciális táplálékkiegészítőket jelentik. Ez az élelmezési mód elsősorban az elérhető élelmiszerek mennyiségének növelését, a lakosság körében az akut és krónikus alultápláltság csökkentését/megszüntetését, az elegendő és megfelelő kalóriabevitelt, valamint az élelmezésbizonytalanság mérséklését tartja szem előtt humanitárius válságok idején (Omamo et al., 2010).

A készpénz- vagy voucher-alapú humanitárius élelmiszersegélyek (*cash-based interventions* vagy *market-based interventions*) ezzel szemben a készpénz, papíralapú vagy elektronikus élelmiszer-utalványok és bizonyos pénzüsségeket rendelkezésre bocsátó bankkártyák formájában nyújtott élelmiszersegélyeket jelentik (World Bank, 2016). Ezek elsődleges célja, hogy az elérhető élelmiszerekhez hozzáférést biztosítsanak az érintett lakosság számára, valamint hogy a helyi piacokat és szolgáltatásokat használják fel

a válsághelyzetek által érintett lakosság megsegítésére – kihasználva az érintett térség szocioökonómiai adottságait és lehetőségeit (WFP–Oxfam, 2013; UNHCR, 2015). Bár e viszonylag új segélyezési formák mindegyike szerepel a segélyszervezetek eszköztárában, a részt vevő donorszervezetek véleménye megoszlik arról, hogy a papír- vagy bankkártyaalapú élelmiszer-utalványokat is egyenértékűként kezeljék-e a tisztán készpénzalapú segélyekkel. Az ENSZ segélyszervezetei (például a UNHCR, a WFP vagy a FAO) egyformán tekintenek a két segélyezési formára: az utalványokra is készpénzalapú segélyként hivatkoznak (Omamo et al., 2010; UNHCR, 2015). Azonban a Világbank arra hívja fel a figyelmet, hogy a voucherek alkalmazásakor nem érvényesülnek a kizárólagos készpénzsegélyek pozitívumai, hiszen az utalványok már önmagukban korlátozzák a megvásárolható termékek körét és ezzel az érintettek számára a választás lehetőségét (World Bank, 2016).

A Cash Learning Partnership (CaLP) 2020-as jelentésében a készpénz/voucher-alapú segélyekre következetesen a *cash and voucher assistance* kifejezéssel vagy a rövidítéseként használt CVA mozaikszóval hivatkozik – a jelentés határozottan nem választja külön a készpénz- és a voucher-alapú segélyezési módot (CaLP, 2020). Láthatjuk tehát, hogy a nemzetközi segélyszervezetek sem alkalmazzák egyöntetűen e kifejezéseket, és nem tekintik közös halmaznak ezeket a segélyezési formákat. Ugyanakkor az írás további részeiben a *készpénzsegélyek*, *készpénz- vagy voucher-alapú segélyek*, *támogatások* stb. egymás szinonimáiként szerepelnek, hiszen ezek hatásai és alkalmazási lehetőségei megegyeznek, ugyanazt a célt szolgálják a nemzetközi segélyprogramokban.

A humanitárius élelmiszer-segélyezés elsődleges és vitathatatlan – de nem kizárólagos – szerepet játszik a természeti katasztrófák, fegyveres konfliktusok élelmezésbiztonságra gyakorolt negatív hatásainak és a civil lakosságot érintő következményeinek mérséklésében, valamint az átmeneti élelmezési válságok megfékezésében.

A HUMANITÁRIUS ÉLELMISZER-SEGÉLYEZÉSI MÓDOK ÁTALAKULÁSA: A KÉSPÉNZSEGÉLYEK FOKOZATOS ELŐRETÖRÉSE

A humanitárius célú élelmiszer-segélyezés az elmúlt bő másfél évtized során célját tekintve nem, de eszközrendszerében mindenképpen számottevő változásokon ment keresztül. Alapvetéseit és elsődleges céljait megőrizte, de a természetbeni/tárgyi élelmiszersegélyeket fokozatosan felváltották a készpénz- vagy voucher-alapú élelmezési metódusok és a kontextusfüggő segélyezési szemlélet.

Noha utóbbiak újszerű támogatási formáknak tekinthetők, fontos megjegyezni, hogy a készpénzben nyújtott segélyeket a humanitárius élelmiszer-segélyezésben részt vevő szereplők korábban is használták (Barrett–Maxwell, 2005). Ezek alkalmazása egészen a 19. század végéig nyúlik vissza (Dréze–Sen, 1990), amikor az 1870–71-es francia–porosz háború és az 1900-as texasi árvíz humanitárius következményeit az Amerikai Vöröskereszt

készpénzalapú segélyekkel kívánta enyhíteni. A készpénz mint élelmezésszegélyezési forma jelen volt többek között a 19. század végi indiai, illetve az 1948-as szudáni éhínségek idején is (Harvey–Bailey, 2011). Ezenfelül a készpénzalapú élelmiszersegélyek fontos szerepet töltek be az 1980-as évek közepén Botswanában az akkori élelmezési válság kezelésében és az éhínség megelőzésében is (Teklu, 1994), s a rászoruló lakosságot megsegítendő megjelentek az 1990-es évtized és a 2000-es évek elejének humanitárius kríziseiben is.

Azonban e példák mindössze ad hoc, „kísérleti” jelleggel és elvétve fordultak elő a nemzetközi humanitárius élelmiszer-segélyezés rendszerében – a 2000-es évek közepéig a humanitárius szektort egyértelműen az élelmiszercikkek és más tárgyi segélyek formájában nyújtott támogatások dominálták (Guli et al., 2023). Ebből a szempontból fordulópontot jelentettek a 2004. decemberi indiai-óceáni földrengés és szökőár következményei, valamint az ezekre reagálni kívánó nemzetközi segítségnyújtási programok. Az elsősorban a délkelet-ázsiai és kelet-afrikai országokat érintő természeti katasztrófa társadalmi-gazdasági hatásainak mérséklését és a helyreállítás módját egyértelműen a készpénz/voucher-alapú humanitárius segélyek jelentették (Gore–Patel, 2006). Ez volt az első olyan úttörő jellegű és szervezett segélyallokáció, amelynek során a készpénzsegélyek az élelmiszercikkek formájában nyújtott támogatások elsődleges alternatívájaként szerepeltek (Adams–Winahyu, 2006; Jayasuriya–McCawley, 2010).

Ezt követően a tudományos diskurzusban élénk viták bontakoztak ki a készpénz/voucher-alapú humanitárius segélyekről: egyre nőtt azoknak a tudományos munkáknak, értékeléseknek, esettanulmányoknak a száma, amelyek e segélyezési módok létjogosultságát és relevanciáját kívánták alátámasztani, valamint megfelelő kontextusba helyezni (Adato–Bassett, 2008; Devereux–Jere, 2008; Glombitza, 2010; Garcia–Moore, 2012). Megjelentek a készpénz/voucher-alapú humanitárius segélyeket a „tradicionális” élelmiszersegélyekkel összehasonlító elemzések (Hidrobo et al., 2012; Gustafson, 2013), valamint a nemzetközi segélyszervezetek által összeállított módszertani dokumentumok, iránymutatások és egyéb szakmai anyagok is (Creti–Jaspars, 2006; ECHO, 2013a; Omamo et al., 2010). 2010-től kezdve nemcsak egyre elfogadottabbá, de határozott kívánalomná is vált, hogy a humanitárius segítségnyújtásban részt vevő nemzetközi szervezetek és donor országok eszköztárában minden esetben szerepeljenek a készpénzalapú segélyek, valamint a segélyező aktoroknak minden válsághelyzet esetében meg kell határozniuk és találniuk annak a módját, hogy ezeket az eszközöket megfelelő közegben és a lakosság igényeihez mérten alkalmazzák (Bailey, 2013; Peters et al., 2016).

Másképpen fogalmazva a donor országoknak és a segélyszervezeteknek élelmezési válságok során nem kizárólag a rövid távú és az elegendő kalóriabevitelre fókuszáló természetbeni segélyekre kell fektetniük a hangsúlyt. Ehelyett a segélyezésben részt vevő aktoroknak az élelmezésbizonytalanságokra reagáló segélyprogramokat a háttérkörnyezet és a recipiens ország/térség gazdasági, szociokulturális közege jellemzőinek figyelembevételével kell kidolgozniuk és megvalósítaniuk (Omamo et al., 2010). Ezzel együtt olyan segélyezési eszközöket és módokat kell előnyben részesíteniük, amelyek nemcsak

a lakosság alapvető szükségleteinek azonnali kielégítését célozzák meg, de a hosszú távú fejlesztési célokat, valamint a helyi gazdasági tevékenységek fellendítését is szem előtt tartják (Anders, 2017; Tholstrup, 2018).

A fentiek fényében a 2010-es évek elejére a humanitárius élelmiszer-segélyezési rezsim, a nemzetközi donorközösség hozzáállása, segélypolitikája és prioritásai radikális változásokon mentek keresztül. Olyannyira, hogy amikor az ENSZ 2011 tavaszán Szómália déli és középső részét éhínséggel sújtott térségnek nyilvánította, a humanitárius katasztrófára adott nemzetközi válaszokban szinte kizárólagos szerep jutott a készpénzsegélyeknek (Hedlund et al., 2013). Habár a donorközösséget kemény bírálatok érték a késve érkező segélyek miatt (Oxfam, 2011; Adeso, 2012), ez volt az első olyan kiterjedt élelmezési válság, melynek során a nemzetközi segélyszervezetek az éhínséget előidéző okokat, valamint az éhínség eredményeképpen kibontakozó humanitárius krízist készpénzalapú segélyekkel kísérelték meg kezelni (FAO, 2012).

Ezt követően az elhúzódó menekültválságok kezelésében is fokozatosan megjelentek a készpénzalapú humanitárius élelmezési módok. Menekültválságok esetén a nemzetközi segélyszervezetek elsősorban a nagy létszámú menekült lakosságot befogadó államokban alkalmazzák ezeket az eszközöket. Itt a cél egyrészt a menekült lakosság gazdasági környezetre gyakorolt negatív hatásainak mérséklése, másrészt a lakhelyét elhagyni kényszerülő lakosság és a befogadó társadalom megsegítése. Ilyen készpénzsegélyezési mechanizmusokkal találkozhatunk a szubszaharai térségben például Kenyában és Ugandában vagy a nagy létszámú szíriai menekült lakosságot befogadó Jordániában, Libanonban és Törökországban is (WFP–USAID, 2016; Hagen-Zanker et al., 2017; The Conversation, 2020; Salti et al., 2022).

A segélyezésben részt vevő aktoroknak az élelmezésbizonytalanságokra reagáló segélyprogramokat a háttérkörnyezet és a recipiens ország/térség gazdasági, szociokulturális közege jellemzőinek figyelembevételével kell kidolgozniuk és megvalósítaniuk.

A HUMANITÁRIUS ÉLELMISZER-SEGÉLYEZÉS ESZKÖZEINEK CSOPORTOSÍTÁSA

A humanitárius élelmiszer-segélyezés eszközeinek alkalmazási lehetőségei minden esetben kontextusfüggők (a készpénzsegélyekéi ugyanúgy, mint az élelmiszercikkekéi). Az Európai Bizottság Humanitárius Segélyezési és Polgári Védelmi Főigazgatósága (*European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, ECHO*) a humanitárius élelmezés átalakulásáról szóló 2013. évi jelentésében a kontextus és a beavatkozást igénylő élelmezésbizonytalanságok jellemzői szerint csoportosítja a humanitárius élelmiszer-segélyezés eszközrendszerét (ECHO, 2013b). Az írás további része alkalmazhatóságuk szerint differenciálja az élelmezési modalitásokat, figyelembe véve azt is, hogy milyen előnyöket és hátrányokat hordoznak magukban.

A készpénzalapú élelmiszersegélyek alkalmazási lehetőségei

Az ECHO iránymutatása szerint abban az esetben, ha a helyi piacokon elérhető élelmiszerek az infláció vagy a korlátozott (esetleg teljesen erodált) megélhetési lehetőségek miatt nem hozzáférhetőek az érintett lakosság számára, a segélyezésben részt vevő szervezetek elsődleges élelmizéstámogatási eszközét a készpénz/voucher-alapú segélyek és a jövedelemtámogatások jelentik az alábbiak szerint:

- ♦ szabadon felhasználható, feltétel nélküli készpénzsegélyek vagy utalványok kiosztása a lakosság számára általános alapon;
- ♦ feltételekhez (például oktatáshoz, munkához vagy orvosi ellátáshoz) kötött készpénz/voucherek kiosztása¹ általános alapon vagy célzottan;
- ♦ megélhetési támogatások biztosítása az érintett lakosság számára, az adott válság mezőgazdaságra gyakorolt negatív hatásainak mérséklése (például állatorvosi szolgáltatások biztosítása, az állatállomány ellátása, annak esetleges felszámolása vagy [újra]telepítése);
- ♦ a közlekedési infrastruktúra fejlesztése/rehabilitációja az elérhető élelmiszer könnyebb megközelíthetősége érdekében (ECHO, 2013b: 21–22).

A megfelelő kontextusban és módon alkalmazva a készpénz/voucher-alapú segélyek nem csupán az elérhető élelmiszerek hozzáférhetőségét biztosítják, de hozzájárulnak a megélhetési lehetőségek megőrzéséhez is. Mindemelllett adekvát megoldást jelentenek elhúzó- és kiterjedt menekültválságokban a rászoruló menekült lakosság és a befogadó közösség támogatására, valamint megkönnyítik a menekültek (re)integrációját és hazatelepülését (UNHCR, 2019).

Azon túl, hogy a készpénz- vagy voucher-alapú élelmizéstámogatások a donor országok és a segélyszervezetek szemszögéből sokkalta költségkímélőbbek, gyorsabban és egyszerűbben eljuttatható élelmizési módszernek tekinthetők (The Economist, 2018), a lakosság számára diverzifikált tápanyagforrást tesznek elérhetővé – szemben a kizárólag elégséges kalóriabevitelt és sokszor rendkívül egyoldalú táplálkozást eredményező természetbeni élelmiszersegélyekkel (Maxwell et al., 2008; Swartz, 2017). Ezenfelül a kedvezményezett lakosság számára adott a választás lehetősége: önállóan dönthetnek arról, hogy a háztartásuknak mely élelmiszertípusokra vagy a mindennapi élethez nélkülözhetetlen eszközökre van leginkább szüksége (Tappis–Doocy, 2018). Ráadásul a készpénzsegélyek sokszor önmagukban is képesek a krónikus élelmizésbizonytalanság mérséklésére, az egészségügyi-szociális környezet diszfunkcionalitásainak kezelésére és összességében az alultápláltság mélyen gyökerező okainak megszüntetésére. Ez azonban nyilvánvalóan csak akkor lehetséges, ha a kiváltó okokban bekövetkezett változások az élelmizésbizonytalanságok és az alultápláltság kezeléséhez kapcsolódnak (Harvey–Bailey, 2011).

Noha a készpénz- vagy voucher-alapú segélyek a természetbeni, illetve tárgyi alapú élelmiszersegélyekhez képest az érintett lakosság igényeihez jobban igazodó, innovatív élelmizéstámogatási formának számítanak, válsághelyzetekben nem jelentenek kizárólagos élelmiszer-segélyezési módot.

Egyrészt a készpénz- és voucher-alapú segélyek nem helyettesítik azokat a speciális táplálékkiegészítőket, amelyek a – krónikus vagy akut – súlyos alultápláltság csillapítására hivatottak, és nem is minden esetben alkalmasak arra, hogy az érintett lakosság speciális táplálkozási igényű tagjai számára megfelelő ételmezési formát kínáljanak (Harvey–Bailey, 2011).

Másrészt – a nagy mennyiségű élelmiszer-szállítmányokhoz hasonlóan – a készpénzalapú vagy utalványok formájában nyújtott segélyezési módok célba érése is hosszadalmas lehet, annak ellenére, hogy elméletben e segélyezési formákat sokkalta idő- és költséghatékonyabbnak tekintjük. Habár a segélyszervezeteknek ez esetben nem kell beszerezniük nagy mennyiségű élelmiszercikket, és elszállítani a humanitárius válsággal sújtott térségbe, a nem természetbeni segélyek eljuttatása és a hozzáférés megszervezése, valamint az e segélyezési módokat kezelni képes rendszer megtervezése, kiépítése és kezelése szintén időt vesz igénybe (Harvey–Bailey, 2011).

Harmadrészt a készpénz- vagy voucher-alapú segélyek olyan működő piacokat követelnek meg, ahol rendelkezésre állnak azok az élelmiszerek és egyéb fogyasztási cikkek, amelyek képesek kielégíteni az érintett lakosság alapvető szükségleteit. Mindemelllett e segélyezési formák olyan politikai, szociális és kulturális közeget is feltételeznek, ahol az érintett lakosság el tudja adni és meg is tudja vásárolni az elérhető, helyben megtermelt és előállított élelmiszert (Lentz et al., 2013; Swartz, 2017; Walker–Maxwell, 2008).

A fentiekből következik, hogy a készpénz- vagy voucher-alapú segélyek nem minden humanitárius közegben és válsághelyzetben bizonyulnak megfelelőnek (World Bank, 2016). Az élelmiszer-termelő lehetőségeket – akár csak ideiglenesen is – ellehetlenítő természeti katasztrófák humanitárius és ételmezési következményeit a készpénz / voucher formájában nyújtott támogatási formák aligha képesek kezelni. Ugyanez érvényes a magas biztonsági kockázatot jelentő, makro- és mikrogazdasági struktúrákat leromboló, éhínségekkel és humanitárius katasztrófával fenyegető fegyveres konfliktusokra is. A nemzetközi segélyszervezeteknek e körülményekkel együtt mérlegelniük kell azt is, hogy súlyos gazdasági válság esetén az alapvető élelmiszerek árának drasztikus emelkedésével járhat az, ha nagy mennyiségű készpénzsegély kerül az érintett térségbe (Gentilini, 2016a).

A természetbeni / tárgyi élelmiszersegélyek alkalmazási lehetőségei

Azokban az esetekben tehát, amikor a beavatkozást igénylő ételmezési válságok az *elérhető* élelmiszerek hiányára vezethetők vissza, a lakosság azonnali megsegítése a természetbeni / tárgyi élelmiszersegély-szállítmányokon alapszik. Ez utóbbiak megvalósítása és eljuttatása – a készpénz- vagy voucher-alapú ételmezéstámogatásokhoz hasonlóan – eltérő módszerekkel lehetséges:

- ♦ élelmiszercikkek kiosztása általános alapon;
- ♦ élelmiszercikkek kiosztása célzott alapon (kizárólag a lakosság bizonyos, speciális igényű csoportjainak);

- élelmiszercikkek kiosztása célzott alapon és feltételekhez kötötten;
- a mezőgazdasági termelésben keletkezett károk mérséklése (ECHO, 2013b: 20).

A természetbeni élelmiszersegélyek képesek az akut élelmezésbizonytalanságok kezelésére, a rászoruló lakosság azonnali megsegítésére, ugyanakkor elhúzódó humanitárius és menekültválságokban nehezen, de leginkább egyáltalán nem alkalmazhatók (Gentilini, 2016b; WFP–USAID, 2022). Mindamellet, hogy a rendelkezésre álló élelmiszerkészletek és működő piacok esetében erős piactorzító hatásuk van, a lakosság élelmiszer-termelésből és -eladásból élő csoportjai számára az elszegényedés és a mélyszegénység veszélyt hordoznak magukban. Erre beszédes példa, hogy a természetbeni élelmiszersegélyek korábbi, teljes dominanciája a helyi élelmiszer-termelés visszaszorulását eredményezte az érintett országokban, hiszen az eladásra, a helyi piacokra termelő gazdák nem találtak vevőt a terményeikre. Ebből következően az élelmiszercikkek formájában nyújtott élelmezéstámogatások a bevételek és megélhetési lehetőségek redukálását, sok esetben pedig a megsemmisülésüket idézték elő. Utóbbiakkal kapcsolatban – a készpénz- és voucher-alapú támogatási formák megjelenéséig – számos kritika érte az élelmiszer-segélyezésben részt vevő segélyszervezeteket. Nem csupán a rugalmatlanságuk miatt, hanem azért is, mert elhúzódó humanitárius válságokat nagy mennyiségű, rendszeresen érkező élelmiszer-szállítmányokkal kívántak megoldani – a kontextus, valamint a lakosság igényeinek és szükségleteinek teljes figyelembevétel nélkül (OECD, 2005; Shaw, 2011; Lentz et al., 2013).

ÖSSZEGRZÉS

A tanulmány kísérletet tett a humanitárius célú élelmiszer-segélyezés változó tendenciáinak bemutatására, amelyhez a változásokat előidéző körülmények, valamint a rendelkezésre álló eszközrendszerek alkalmazhatósága jelentették az értelmezési és elemzési keretet. Ahogy arra az írás a fentiekben rámutatott, a humanitárius élelmiszer-segélyezés az új évezred elejétől gyökeres átalakuláson ment keresztül. Az addig az élelmiszer-segélyezést domináló élelmiszercikkek helyét átvették a készpénz/ voucher-alapú támogatási formák, ami egyértelműen visszatükrözte a humanitárius szektor újraértelmezésének szükségességét. Mindemellet a segélyezésben részt vevő aktorokkal szemben elvárás-ként fogalmazódott meg, hogy humanitárius válsághelyzetekre az adott kontextus figyelembevételével reagáljanak: hiszen míg a (tartós) élelmiszercikkek pusztán az elegendő kalóriabevételre fókuszálnak, addig a készpénz- és voucher-alapú segélyek átfogóbb megoldásokat kínálhatnak a tágabb szocioökonómiai környezet számára.

A tanulmány egyik legfontosabb tanulsága ugyanakkor, hogy a készpénz- és voucher-alapú segélyek nem minden esetben jelentenek kizárólagos támogatási formát az érintett lakosság legsérülékenyebb tagjai számára, továbbá nehezen értelmezhetők olyan humanitárius krízishelyzetekben, amikor is a válság természetéből adódóan az élelmiszerek vagy egyéb fogyasztási javak nem érhetőek el. Megfelelő eszköznek bizonyulhatnak azonban például elhúzódó menekültválságokban, amikor alkalmazásuk nem

csupán a menekült lakosság számára, de a befogadó állam és társadalom szempontjából is kedvezőnek bizonyulhat. A két támogatási forma természetesen összehangolható, létezhet és alkalmazható is együtt, viszont a részt vevő aktorok helyzete korántsem könnyű: minden esetben figyelembe kell venniük az adott háttérkörnyezetet és a recipiens lakosság valódi szükségleteit, miközben reflektálniuk és reagálniuk kell a folyamatosan megjelenő, bizonytalanságot előidéző globális kihívásokra is.

Végjegyzet

1 Paul Harvey és Sarah Bailey (2011) azonban arra hívják fel a figyelmet, hogy e segélyezési módok elhúzódó humanitárius válságok idején kevésbé jellemzőek.

Ábrajegyzék

1. ábra: A humanitárius élelmiszer-segélyezés eszközrendszerei. Saját szerkesztés.

Felhasznált irodalom

- ADAMS, LESLY – WINAHYU, RETNO (2006): *Learning from Cash Responses to the Tsunami*, HPG Background Paper, Overseas Development Institute, <https://www.enonline.net/attachments/870/learning-cash-responses-tsunami.pdf> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- ADATO, MICHELLE – BASSETT, LUCY (2008): *What is the Potential of Cash Transfers to Strengthen Families Affected by HIV and AIDS? A Review of the Evidence on Impacts and Key Policy Debates*, Washington D.C., International Food Policy Research Institute.
- ADESO (2012): Risk aversion and cash in the 2011 Somalia famine, *Humanitarian Practice Network*, <https://odihpn.org/publication/risk-aversion-and-cash-in-the-2011-somalia-famine/> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- ANDERS, MOLLY (2017): DFID’s approach to cash transfers, Time to ‘learn by doing?’, *Devex*, <https://www.devex.com/news/dfid-s-approach-to-cash-transfers-time-to-learn-by-doing-90755> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- BAILEY, SARAH (2013): *The Impact of Cash Transfers on Food Consumption in Humanitarian Settings, A review of evidence*, Study for the Canadian Foodgrains Bank, <https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/cfgb-impact-of-cash-transfers-on-food-consumption-may-2013-final-clean.pdf> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- BARRETT, CHRISTOPHER B. – MAXWELL, DANIEL G. (2005): *Food Aid After Fifty Years, Recasting its Role*, New York – London, Routledge.
- BETTS, ALEXANDER – COLLIER, PAUL (2017): *Refuge – Rethinking Refugee Policy in a Changing World*, New York, Oxford University Press.
- CALP (2020): *The State of the World’s Cash 2020, Cash and Voucher Assistance in Humanitarian Aid*, The Cash Learning Partnership, https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/07/SOWC2020_Full-report.pdf (letöltve: 2023. 12. 21.).

- COLLIER, PAUL – ELLIOTT, W. L. – HEGRE, HÅVARD – HOFFLER, ANKE – REYNAL-QUEROL, MARTHA – SAMBANIS, NICHOLAS (2003): *Breaking the Conflict Trap, Civil War and Development Policy*, Washington, D.C. – Oxford – New York, World Bank and Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1037/e504012013-001>
- COLLIER, PAUL – HOFFLER, ANKE (2004): Gried and grievance in civil war, *Oxford Economic Papers*, 56 (4), 563–595. DOI: <https://doi.org/10.1093/oeq/gpf064>
- CRETI, PANTALEO – JASPARS, SUSANNE (2006): *Cash Transfers Programming in Emergencies*, Oxfam GB, Eynsham, Information Press, <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/115356/bk-cash-transfer-programming-010206-en.pdf;jsessionid=6D123BBB2C8767C97A19D9210E93027B?sequence=8> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- CRISP, JEFFREY (2001): Mind the Gap! UNHCR, Humanitarian Assistance and the Development Process, *New Issues in Refugee Research*, Working Paper No. 43. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2001.tb00010.x>
- DEVEREUX, STEPHEN – JERE, PAUL (2008): 'Choice, Dignity and Empowerment', *Cash and Food Transfers in Swaziland, An Evaluation of Save the Children's Emergency Drought Response, 2007/08*, Save the Children Swaziland.
- DE WAAL, ALEX (2018): *Mass Starvation, The History and Future of Famine*, Cambridge, Polity Press.
- DRÉZE, JEAN – SEN, AMARTYA (1990): *The Political Economy of Hunger*, Oxford – New York, Oxford University Press.
- ECHO (2013a): *The Use of Cash and Vouchers in Humanitarian Crises, DG ECHO funding guidelines*, European Commission, https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/ECHO_Cash_Vouchers_Guidelines.pdf (letöltve: 2023. 12. 21.).
- ECHO (2013b): *Humanitarian Food Assistance, From Food Aid to Food Assistance*, DG ECHO Thematic Policy Document No. 1, European Commission.
- ETZOLD, BENJAMIN – BELLONI, MILENA – KING, RUSSEL – KRALER, ALBERT – PASTORE, FERUCCIO (2019): *Transnational Figurations of Displacement, Conceptualising protracted displacement and translocal connectivity through a process-oriented perspective* (TRAFIG Working paper 1/2019), Bonn, BICC. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5840818>
- FAO (2012): *Cash-for-Work in Somalia: linking relief to recovery*, Rome, FAO.
- FAO – IFAD – UNICEF – WFP – WHO (2017): *The State of Food Security and Nutrition in the World 2017, Building Resilience for Peace and Food Security*, Rome, FAO.
- GARCIA, MARITO – MOORE, CHARITY (2012): *The Cash Dividend, The Rise of Cash Transfer Programs in Sub-Saharan Africa*, Washington, D.C., World Bank. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8897-6>
- GENTILINI, UGO (2016a): *The Other Side of the Coin. The Comparative Evidence of Cash and In-Kind Transfers in Humanitarian Situations*, Washington D.C., The World Bank Group. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0910-1>

- GENTILINI, UGO (2016b): *The Revival of the „Cash versus Food” Debate. New Evidence for an Old Quandary?*, Policy Research Working Paper, World Bank Group, <https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/the0revival0of0or0an0old0quandary00.pdf> (letöltve: 2024. 04. 28.).
- GLOMBITZA, K. F. (2010): *Cash Transfer Pilot Project in Buner District, NWFP, Pakistan. Consultancy Report.*
- GORE, RADHIKA – PATEL, MAHESH (2006): *Cash transfers in emergencies, A review drawing upon the tsunami and other experience*, Social Policy and Economic Analysis, Bangkok, UNICEF East Asia and the Pacific Regional Office, https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/cash_transfers_in_emergencies_-_a_review_drawing_upon_the_tsunami_and_other_experience.pdf (letöltve: 2023. 12. 21.).
- GULI, ALFRED ECEGA – BARAKAGIRA, ALEX – ZOMBEIRE, REGIS (2023): *Humanitarian Food Assistance and Nutrition Outcomes among Refugees, A Historical Perspective*, *Journal of Scientific Research and Reports*, 29 (1), 26–37. DOI: <https://doi.org/10.9734/jsrr/2023/v29i11723>
- GUSTAFSON, SARAH (2013): *Cash vs. Food. Measuring the Effectiveness of Food Assistance*, Food Security Portal, IFPRI, <https://www.foodsecurityportal.org/blog/cash-vs-food-measuring-effectiveness-food-assistance> (letöltve: 2024. 04. 28.).
- HAGEN-ZANKER, JESSICA – ULRICHS, MARTINA – HOLMES, REBECCA – NIMEH, ZINA (2017): *Cash transfers for refugees, The economic and social effects of a programme in Jordan*, London, ODI, <https://www.refworld.org/pdfid/58bd72de4.pdf> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- HARVEY, PAUL – BAILEY, SARAH (2011): *Cash Transfer Programming in Emergencies*, Overseas Development Institute – The Cash Learning Programme.
- HARVEY, PAUL – PROUDLOCK, KAREN – CLAY, EDWARD – RILEY, BARRY – JASPARS, SUSANNE (2010): *Food aid and food assistance in emergency and transitional contexts, A review of current thinking*, London, Overseas Development Institute, Humanitarian Policy Group, <https://reliefweb.int/report/world/food-aid-and-food-assistance-emergency-and-transitional-contexts-review-current> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- HEDLUND, KERREN – MAJID, NISAR – MAXWELL, DANIEL – NICHOLSON, NIGEL (2013): *Final Evaluation of the Unconditional Cash and Voucher Response to the Crisis 2011–12 in Southern and Central Somalia*, New York, UNICEF, <https://www.calpnetwork.org/publication/final-evaluation-of-the-unconditional-cash-and-voucher-response-to-the-2011-12-crisis-in-southern-and-central-somalia/> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- HIDROBO, MELISSA – HODDINOTT, JOHN – MARGOLIES, AMY – MOREIRA VANESSA – PETERMAN, AMBER (2012): *Impact Evaluation of Cash, Food Vouchers, and Food Transfers among Colombian Refugees and Poor Ecuadorians in Carchi and Sucumbíos, Final Report*, International Food Policy Research Institute – WFP, <https://www.>

- calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/final-report-10-17-2012.pdf (letöltve: 2023. 12. 21.).
- JAYASURIYA, SISIRA – McCAWLEY, PETER (2010): *The Asian Tsunami, Aid and Reconstruction after a Disaster*, Tokyo, Asian Development Bank Institute. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781849806831.00008>
- KACZIBA PÉTER (2017): A békeépítés elméleti és kivitelezési vázlata, *Hadtudományi Szemle*, 10 (2), 105–125.
- KALDOR, MARY (2012): *New and Old Wars, Organised Violence in a Global Era*, Cambridge, Polity Press.
- KISS JUDIT (2018): A donorközösség átalakulása: az új donorok megjelenése, in KISS JUDIT (szerk.): *Nemzetközi segélyezés a 21. század elején – új irányok, új lehetőségek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 51–81. DOI: <https://doi.org/10.1556/9789634543442>
- LENTZ, ERIN C. – BARRETT CHRISTOPHER B. – GÓMEZ MIGUEL I. – MAXWELL, DANIEL G. (2013): On the Choice and Impacts of Innovative International Food Assistance Instruments, *World Development*, 49, 1–8. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.01.016>
- LIE, JOHN HARALD SANDE (2020): The humanitarian-development nexus: humanitarian principles, practice, and pragmatics, *Journal of International Humanitarian Action*, 5 (18). DOI: <https://doi.org/10.1186/s41018-020-00086-0>
- LISCHER, SARAH (2005): *Dangerous Sanctuaries, Refugee Camps, Civil War, and the Dilemmas of Humanitarian Aid*, Ithaca, Cornell University Press.
- MARY, SEBASTIEN – MISHRA, ASHOK K. (2020): Humanitarian food aid and civil conflict, *World Development*, 126 (104713). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104713>
- MAXWELL, DANIEL – SADLER, KATE – SIM, AMANDA – MUTONY, MERCY – EGAN, REBECCA – WEBSTER, MACKINNON (2008): *Emergency Food Security Interventions*, London, Humanitarian Practice Network, Overseas Development Institute.
- NUNN, NATHAN – QIAN, NANCY (2014): US Food Aid and Civil Conflict, *American Economic Review*, 104 (6), 1630–1666. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.104.6.1630>
- OCHA (2023): *Annual Report 2022*, Geneva, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, <https://annualreport.unocha.org/> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- OECD (2005): *The Development Effectiveness of Food Aid, Does Tying Aid Matter?*, Paris, OECD.
- OMAMO, STEVEN WERE – GENTILINI, UGO – SANDSTRÖM, SUSANNA (2010): *Revolution, From Food Aid to Food Assistance, Innovations in Overcoming Hunger*, Rome, WFP.
- OXFAM (2011): *Donors and governments fail to deliver on East Africa aid effort*, Nairobi, Oxfam International.

- PARAGI BEÁTA (2016): Hegemonic Solidarity? NGO Perceptions on Power, Solidarity, and Cooperation with Their Donors, *Alternatives*, 41 (2), 98–115. DOI: <https://doi.org/10.1177/0304375416684855>
- PETERS, KOEN – FLEUREN, HEIN – DEN HERTOEG, DICK – KAVELJ, MIRJANA – SILVA, SÉRGIO – GONÇALVES, RUI – ERGUN, OZLEM – SOLDNER, MALLORY (2016): The Nutritious Supply Chain, Optimizing Humanitarian Food Aid, *CentER Discussion Paper Series*, No. 2016-044, DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2880438>
- RINALDI, SERGIO – GRAGNANI, ALESSANDRA – MORO, FRANCESCO NICCOLÒ – DELLA ROSSA, FABIO (2022): A theoretical analysis of complex armed conflicts, *PLoS ONE*, 17 (3), e0264418. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264418>
- SALTI, NISREEN – CHABAAN, JAD – MOUSSA, WAEL – IRANI, ALEXANDRA – AL MOKDAD, RIMA – JAMALUDDINE, ZEINA – GHATTAS, HALA (2022): The impact of cash transfers on Syrian refugees in Lebanon, Evidence from a multidimensional regression discontinuity design, *Journal of Development Economics*, 155 (102803). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2021.102803>
- SHAW, D. JOHN (2011): *The World's Largest Humanitarian Agency – The Transformation of the UN World Food Programme and of Food Aid*, New York, Palgrave Macmillan.
- SHUSTERMAN, JEREMY (2019): Gap or prehistoric monster? A history of the humanitarian-development nexus at UNICEF, *Disasters*, 45 (2). DOI: <https://doi.org/10.1111/disa.12427>
- SOLYMÁRI DÁNIEL – GIBÁRTI SÁRA (2023): Migration Motivation and Psychosocial Issues of Internally Displaced People, A Close-up from Homs, Syria, *Journal of Regional Security*, 18 (1), 97–120. DOI: <http://dx.doi.org/10.5937/jrs18-40300>
- SWARTZ, HALEY (2017): *Food aid vs. food assistance in conflict areas, The case of the 2017 famine in South Sudan*, Perspectives – A Publication of the International Development Program, Baltimore, Johns Hopkins University.
- TAPPIS, HANNAH – DOOCY, SHANNON (2018): The effectiveness and value for money of cash-based humanitarian assistance, A systematic review, *Journal of Development Effectiveness*, 10 (1), 121–144. DOI: <https://doi.org/10.1080/19439342.2017.1363804>
- TARRÓSY ISTVÁN (2019): A kínai „Övezet és Út Kezdeményezés” és Kelet-Afrika: geopolitikai térnyerés, infrastruktúra, függőség, *Területi Statisztika*, 59 (6), 669–692. DOI: <https://doi.org/10.15196/TS590604>
- TEKLU, TESFAYE (1994): The Prevention and Mitigation of Famine, Policy Lessons from Botswana and Sudan, *Disasters*, 18 (1), 35–47. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.1994.tb00283.x>
- THE CONVERSATION (2020): Cash transfers can help refugees, but they also carry risks, Insights from Kenya, 2020. szeptember 22., <https://theconversation.com/cash-transfers-can-help-refugees-but-they-also-carry-risks-insights-from-kenya-145470> (letöltve: 2023. 12. 22.).

- THE ECONOMIST (2018): Cash is replacing other forms of aid, even in conflict zones, *The Economist*, 2018. november 3., <https://www.economist.com/finance-and-economics/2018/11/03/cash-is-replacing-other-forms-of-aid-even-in-conflict-zones> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- THOLSTRUP, SOPHIE (2018): Opinion: 5 ways cash transfers are improving humanitarian response, *Devex*, <https://www.devex.com/news/opinion-5-ways-cash-transfers-are-improving-humanitarian-response-91882> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- UNHCR (2015): *Operational Guidelines for Cash-Based Interventions in Displacement Settings*, UNHCR, <https://reliefweb.int/report/world/operational-guidelines-cash-based-interventions-displacement-settings> (letöltve: 2024. 04. 28.).
- UNHCR (2019): *UNHCR Implementation of the Policy on Cash Based Interventions 2016–2019*, Geneva, UNHCR, <https://www.unhcr.org/5dde6f0d4.pdf> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- UNHCR (2021): *Global Trends – Forced Displacement in 2020*, Copenhagen, UNHCR Global Data Service, <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020> (letöltve: 2023. 12. 21.).
- WALKER, PETER – MAXWELL, DANIEL (2008): *Shaping the Humanitarian World*, New York, Routledge Global Institutions.
- WFP – OXFAM (2013): *Engaging with markets in humanitarian responses*, WFP – Oxfam, <https://www.enonline.net/attachments/1423/wfp-oxfam-gb-brief.pdf> (letöltve: 2023. 12. 22.).
- WFP – USAID (2016): *Cash/Food – A comparative analysis of the effectiveness of food assistance modalities in refugee settlements*, WFP Uganda – Analysis, Monitoring and Evaluation Unit, WFP – USAID.
- WFP – USAID (2022): *Cash and In-Kind Transfers in Humanitarian Settings*, WFP – USAID – Transform Development, https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000137553/download/?_ga=2.124403340.707101336.1714302876-425186051.1709110168 (letöltve: 2023. 12. 21.).
- WORLD BANK (2016): *Cash Transfers in Humanitarian Contexts, Strategic Note*, Washington D.C., The World Bank Group.
- ZETTER, ROGER (2021): Theorizing the Refugee Humanitarian-development Nexus, A Political-economy Analysis, *Journal of Refugee Studies*, 34 (2), 1766–1786. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez070>

Changing trends and modalities in humanitarian food assistance

ABSTRACT

This study aims to analyse the changing trends in humanitarian food assistance and closely related, to examine the causes and key drivers of the major changes that have emerged. The paper also discusses the main modalities of humanitarian food assistance, outlines the main differences between in-kind and cash/voucher aid, their advantages, disadvantages and linkages. Moreover, it highlights how these two aid modalities can be adapted depending on the nature of the humanitarian crisis and the needs of the affected populations. The paper does not use a case study to demonstrate the main findings, as it aims to present a general, theoretical picture of the issue. The findings presented below are based mainly on academic literature and a qualitative analysis of technical papers and reports from international organisations involved in humanitarian food assistance.

KEYWORDS: humanitarian food assistance, protracted crises, humanitarian cash transfer

GIBÁRTI SÁRA | A Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézetének tudományos munkatársa. Nemzetközi kapcsolatok szakos diplomájának megszerzése után politikatudományból doktorált a Pécsi Tudományegyetemen. Kutatási témája és érdeklődési területe az elhúzódó humanitárius és menekültválságok, az élelmiszer-segélyezés kérdései és a nemzetközi szervezetek humanitárius tevékenysége.

Munkájával segíti mások életét?
Akkor a Máltai Tanulmányok Önnek szól!

Olvassa Ön is a segítő szakmák lapját, legyen előfizetőnk és váljon közösségünk tagjává!

G Gondolat Folyóiratunkat immáron a nagy múltú Gondolat Kiadóval együttműködésben adjuk közre, országos terjesztésben.

Témáink az idei évben:

- ◆ lakhatás;
- ◆ nemzetközi fejlesztések;
- ◆ stressz és kiegész;
- ◆ technológia, mesterséges intelligencia a segítő szakmák összefüggésében.

Regisztráljon oldalunkon, és e-mail- és postai címe megadását követően elküldjük Önnek a Máltai Tanulmányok 2024. évi 1. lakhatással és a lakhatási kihívásokkal foglalkozó számát!

➤ *A segítő szakma lapja*

A Máltai Tanulmányok online formában továbbra is elérhető a www.maltaitanulmanyok.hu oldalon. Látogasson el honlapunkra, ahol a lapszámok mellett kapcsolódó tartalmak érhetőek el: podcastok, videó- és hanganyagok, a szerzőkkel készített interjúk vagy a lapszámbemutató kerekasztal-beszélgetések összefoglalói.

